

מכון נסיעה
מדריך לימוד לפסח
התש"ע/2010

גלעד שליט: גאולה ועמיות

כל ישראל ערבים זה לזה
– התלמוד, מסכת שבועות, ל"ט, ע"א

הוכן על-ידי צרילס הרמן, צבי הירשפלד ולאה סולומון

מכון נסיעה • www.nesiya.org • info@nesiya.org
טשרניחובסקי 33 • ת.ד. 10111 • ירושלים 91101 • 011-972-2-561-1996

מקורות לעיון ומחשבה

אנו לא פחות מסורים כלפיהם

קו אדום

אנו מאוד מאוד רוצים, מייחלים ומתפללים לשובו של גלעד שליט הביתה ומחזקים את ידיה של המשפחה העוברת תקופה קשה והתעללות פסיכולוגית מתמשכת ע"י ארגוני הטרור.

יחד עם זאת אנו מפצירים בכך בכל לשון של בקשה, כמי שמחר יישלחו לשדה הקרב ועלולים חלילה לעמוד בדילמות דומות, שלא להסכים לשחרור רוצחים נתעבים שחלקם גם עשוי לחזור ולאחוז בנשק כנגד אזרחים תמימים, ואף מכריזים זאת בגלוי.

מבחינתנו אנו, מאמצים מירביים להשבת חייל שנפל בשבי האויב צריכים לכלול קו אדום ברור, המוכתב בצורה מושכלת ורציונאלית ע"פ האינטרסים הביטחוניים של מדינת ישראל ושל עם ישראל היושב בארצו.

– מכתב לרה"מ ביבי נתניהו
מתלמידי מכינות, 25 נובמבר 2009

אנו צריכים להיות מסוגלים לבקש מבנינו ובנותינו ללחום במלחמה שבה ייתכן שגם ילדיהם יאלצו להילחם. נוכל לבקש זאת מהם רק אם הם יידעו שאם חלילה יקרה הדבר הנורא מכל, לא נשקוט עד שישובו הביתה. זו האירוניה הגדולה של סיפור שליט. מכל מיני בחינות, אין הגיון אסטרטגי בשחרורו. אולם בשל כך שסביר להניח שהקונפליקט יימשך, ובשל כך שבנינו ובנותינו יתבקשו להקריב הקרבות עצומות כדי להגן עלינו, עליהם לדעת שאנו לא פחות מסורים כלפיהם מכפי שהם כלפינו. ומהמבחינה הזאת, חילופי השבויים הוא הדבר ההגיוני ביותר בעולם.

– דניאל גורדיס, "חילופין חסרי הגיון אסטרטגי", ניו יורק טיימס, 23.11.09

אין מצווה יותר גדולה

אין לך מצווה גדולה כפדיון שבויים
– רמב"ם, הלכות מתנות עניים, ח:י

כאילו שופך דמים

כל רגע שמאחר לפדות השבויים, היכא
דאפשר להקדים הוי כאילו שופך דמים.
– שולחן ערוך, יורה דעה, סימן רנב, סעיף ג

מחיר גבוה מדי

אין פודין את השבויין יתר על כדי דמיהן,
מפני תקון העולם. ואין מבריחין את
השבויין, מפני תקון העולם.
– משנה, מסכת גיטין ד, ו

אפילו הרב הדגול ביותר

שמעתי על מהר"ם מרוטנבור"ק ז"ל
שהיה תפוס במגדל אינזיסהיים כמה
שנים, והשר תבע מן הקהילות סך
גדול. והקהילות היו רוצים לפדותו,
ולא הניח להם, כי אמר אין פודין
השבויים יותר מכדי דמיהם. ותמה
אני מאחר שהיה ת"ח מופלג ולא היה
כמותו בדורו בתורה ובחסידות, ושרי
לפדותו בכל ממון שבעולם... ובודאי
דעתו היה שאם יפדו אותו, אם כן יש
למיחש שלא יעשו כן כל השרים
לתלמיד החכם המופלג שבדור בעבור
רב ממון, עד שלא יספיק ממון הגולה
לפדותם ותשתכח התורה מישראל.
– הרב שלמה לוריה, ים של שלמה, גיטין,
פרק ד, סי' סו

התגברות על חששות

חיי חיילינו מעולם לא נמדדו על פי 'שוויים', הם נמדדו על פי ערכם. הידיעה הזאת, שעימה יצאו חיילים לקרב, הייתה מאז ומתמיד מקור עוצמתו של צה"ל. חיילי ישראל מוכנים לסכן את חייהם למען המדינה, בIODעם שאם חלילה יפלו בשבי, או יפצעו בקרב, המדינה כולה לא תשקוט ולא תנוח עד שתחזירם הביתה.

אנו מבינים את החשש, שמא ההסכמה לשחרר אסירים רבים בעבור החזרתו של חייל ישראלי אחד, תתפרש בעיני החמאס כחולשה. אולם הבעת הקנאה בעולם הערבי לאחר החזרת גופותיהם של אלדד רגב ואודי גולדווסר, באופן שבו ישראל יצאה מגדרה על מנת להחזירם הביתה, מציגה אמת אחרת: אשרי האומה שמתייצבת כך למען בניה. אשרי הממשלה, שמתגברת על כל החששות ומחזירה הביתה את בניה, שיצאו בשליחותה

– מכתב מסופרים ומשוררים ישראלים לרה"מ אהוד אולמרט, 9 ספטמבר 2008

כל ישראל ערבין זה לזה

רבי משה קורדובירו, שחי בצפת בתקופת האר"י, הסביר את משמעות הביטוי "כל ישראל ערבין זה לזה": "ערבין' מלשון 'מעורבים', תערובת, ערבוב של נשמות. לכל אדם יש מעט מנשמת זולתו... זהו יסוד היסודות: להכיר שכל עם ישראל הוא נשמה אחת.

– הרב שלמה אבינר

הפירוש של "נסיעה"

מה יכול הפולמוס לגבי שחרורו של החייל השבוי גלעד שליט, והתגובות השונות אליו, ללמד אותנו לגבי יצירת חזון משותף של "עמיות" יהודית, של המודעות להשתייכותנו הלאומית?

השנה בליל הסדר, יגיע משך שהותו של החייל גלעד שליט בשבי החמאס בעזה ל 1,373 ימים – שלוש שנים ותשעה חודשים. ממשלת ישראל נמצאת במשא ומתן עקיף ארוך ומתמשך עם החמאס בנסיון להביא לשחרורו. החמאס תובע שבתמורה לשחרורו של שליט, ישראל תשחרר מעל אלף אסירים פלסטינים, כולל מאות שהיו מעורבים ישירות בפעולות טרור.

מהותה של העמיות היהודית נטועה במאבק לגאולה ושחרור. בפסח, הסיפור המשותף של הגאולה אמור לחזק את מודעותנו להשתייכותנו הלאומית. המשנה אומרת לנו כי "בכל דור ודור, חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים". חוויה זו אמורה להשריש בתוכנו הכרת תודה עמוקה עבור כל אשר נעשה עבורנו, ולאפשר לנו להנות מחווייתנו כעם ששוחרר. אולם התגובה שלנו לסיפור הגאולה לא אמורה להסתיים בהכרת תודה. כעם שחווה שחרור וגאולה, אנו גם יכולים לשאול את עצמנו כיצד נוכל אנחנו להפוך להיות גואלים. איך תוכל הגאולה שלנו מעבדות להניע אותנו להביא גאולה במקום אחר? כיצד תוכל החירות שלנו להפוך לאמצעי להבאת חירות גם לאחרים?

הגמרא קוראת לפדיון שבויים "מצווה גדולה", משום שהיא משחררת אדם מהסבל הגדול ביותר. שבי מתואר כגורל האנושי הנורא ביותר, יותר גרוע מרעב או מלחמה. להקל על סבל זה נתפש כאחד המעשים הבסיסיים ביותר של חסד אנושי. הרמב"ם קובע כי שחרור שבויים מגלם את ביטוי החסד המהותי ביותר – הצלת חיים – ומבקר בחריפות אנשים ש"מסתירים עיניהם מסבלו של השבוי". הוא מודע מאד לעובדה שמאחר וסבלו של השבוי הוא סמוי מן העין, מצבו הרבה יותר מסוכן, ומדגיש שלמרות היעדרו הפיזי של השבוי, אחריותנו לשלמו היא הגדולה ביותר.

לאור החשיבות הרבה של שחרור השבויים במסורת היהודית, נופתע לגלות שחז"ל הציבו גבול על כמות המשאבים שיש להשקיע על-מנת לשחרר את השבוי. עוד יותר מפתיעה היא הסיבה – "בגלל תיקון עולם". המשנה אומרת: "אין פודין את השבויין יתר על כדי דמיהן, מפני תקון העולם." הגמרא מפרשת שניתן להבין את המושג "תיקון עולם" בשתי דרכים: ראשית, תשלום סכומים מוגזמים של כסף כדי לשחרר שבויים עלול לשים את הקהילה בלחץ כלכלי שלא תוכל לשאתו. שנית, "תשלום-יתר" עלול לעודד חוטפים לקחת שבויים נוספים.

לחז"ל הייתה מודעות עמוקה למתח המורכב מבחינה מוסרית, בין הצורך של הפרט לצורך של הכלל, הן מבחינה כלכלית והן מבחינה בטחונית. כמה על הקהילה להקריב למען אחד מחבריה? איך תוכל קהילה לצפות להקרבה ומחוייבות מחבריה, אם לא תעזור לחבריה הבודדים ברגעיהם החלשים והנזקקים ביותר? ויחד עם זאת, באיזו נקודה מטים הצרכים הלגיטימיים של הכלל את הכף, אל מול צרכיו של היחיד?

אותה מחלוקת ניצבת בלב הדיון הכאוב לגבי גלעד שליט: איזה מחיר על הקהילה לשלם כדי לשחרר שבו יהודי זה? הנושא הוא גם אמוציונאלי מאד וגם מעשי מאד. הוא לא רק מעורר סערות רבות, אלא גם חוצה את הגבולות הפוליטיים והדתיים המקובלים. שני הצדדים בדיון מצדיקים את עמדתם על בסיס טובתם של החברה הישראלית והעם היהודי.

בצד אחד של הדיון נמצאים אלה שמרגישים שמחיר שחרור המתבלים גדול מדי, הן מבחינת הנזק הפוטנציאלי שהמתבלים עלולים לגרום בעתיד, והן בשל החיים שהוקרבו כדי לתפוס את השבויים הללו מלכתחילה. לדוגמא, מאות צעירים לפני גיוס, למרות הידיעה שיום אחד הם עצמם עלולים חלילה להישבות, שלחו מכתבים המבקשים מהממשלה לסמן קו אדום ברור, הנותן קדימות לבטחונה של ישראל, על פני שחרורו של חייל אחד שבו.

בצדו השני של הדיון נמצאים אלו שקובעים כי על גלעד שליט לחזור הביתה כמעט בכל מחיר. הם טוענים שאחריותה של ישראל היא לעשות כל אשר בכוחה להשיב את חייליה, גם אם זה כרוך בשחרור אסירים שעלולים לחזור לפעילות טרוריסטית. לפי עמדה זו, ישראל לא יכולה לשלוח חיילים לקרב בלי ההבטחה הבסיסית שאם ייפלו בשבי, היא תעשה כל דבר אפשרי על-מנת להחזיר אותם הביתה. מכתב מקבוצה של סופרים ומשוררים העבירה מסר זה באופן חזק, כשאמרה: אשרי הממשלה, שמתגברת על כל החששות ומחזירה הביתה את בניה, שיצאו בשליחותה. "יש החושבים, שהצלחת חייו של גלעד שליט תהיה מעשה

עילאי של אהבה חסרת-פחד, למען העם היהודי, שידגים לנו ולעולם כבוד מהותי לקדושת חייו של אדם אחד, שלא נוותר עליו בשל חששות לגבי העתיד.

מה יכול הויכוח לגבי גלעד שליט, והתגובות השונות אליו, ללמד אותנו על עמיות יהודית? ראיית עצמנו כגואלים מחייבת אותנו להרגיש אחראים אחד כלפי השני. כיצד נוכל לחזק את תחושת האחריות שלנו כלפי יהודים אחרים?

אנו מאמינים שהסיפור של גלעד שליט – והדיון המורכב שהוא עורר – צריך להוות חלק חשוב בקושיות של ליל הסדר. למרות שרק למעטים מאתנו יש את היכולת להשפיע באופן ישיר על תהליך שחרורו של שליט, המוכנות שלנו להרגיש מושפעים באופן אישי מהבעיה, לחשוב עליה ולדון בה, יכולה לכשעצמה ללמד אותנו לפעול למען אחרים.

הגמרא מלמדת ש"כל ישראל ערביין זה לזה" – כל ישראל אחראים זה לזה. ר' משה קורדוברו פירש את המילה "ערביים" כקשורה למילה "מעורבים". הוא הבין מילה זו כמתייחסת לערבוב הנשמות, ולימד שבכל אדם יש פיסה מנשמתו של האחר. הוא לימד שעלינו לחזור וללמוד את האקסיומה הבסיסית הזו של הקיום – כאילו עלינו להילחם בנטייתנו הטבעית להרגיש מנותקים מאחרים.

לפי הבנה זו, עד שגלעד שליט ישוחרר משביו, נשמותינו לא תהיינה חופשיות לגמרי. בד בבד עם זאת, אם מחיר שחרורו של גלעד שליט יהיה שאחרים יילקחו לשבי או יותר אנשים ייפצעו או ייהרגו בידי מחבלים משוחררים, גם אז, חלק מנשמתנו ימות גם הוא. איזה סיכון אנו מוכנים לקחת, ועם אילו פחדים לגבי העתיד אנו מוכנים להתמודד יחד? גם אלה שאלות בלתי-אפשריות שיכולות לחזק את תחושת החיבור שלנו ליהודים אחרים.

כאנשי מקצוע המחויבים לבניית תרומתם העתידית של צעירים יהודים, אנו מאמינים בערך האינסופי של חיי אדם יחיד, ובפוטנציאל האולטימטיבי שלו להיות ייחודי ומעניק-חיים. כולנו קשורים זה בזה, אך עלינו לעבוד על כך שנתנהג כך, אפילו כשהדבר לא נוח או מתאגר. חייו של גלעד שליט צריכים לעורר אותנו לחשוב באופן יותר מעמיק על נכונותנו ויכולתנו להשתתף באחריות כלפי יהודים אחרים.

שאלות אפשריות לדיון בליל הסדר

1. דמיין שאתה חייל שעומד להתגייס לצה"ל. מתוך הידיעה שאתה או אחד מחבריך עלולים להיות מעורבים בלכידת מחבלים, או עלולים חלילה להילקח לשבי האויב, באיזו מדיניות היית רוצה שממשלת ישראל תנקוט לגבי גלעד שליט?
- מה אם היית אמו של צעיר העומד לפני גיוס? מה אם היית אביו של ילד שנהרג בקרב בעת לכידת אחד מהאסירים המחבלים שממשלת ישראל שוקלת לשחרר?
2. שתף את הנוכחים בסיפור על פעם שבה הרגשת מטרה משותפת עם יהודים אחרים, או על פעם שלא הרגשת זאת, או על שתיהן.
3. מה זה אומר לראות את עצמך כ"גואלת", כאדם שפועל למען החירות והרווחה של אחרים? מה מניע את הצורך שלך לתרום לחירותם של אחרים? כיצד יכולים הצורך וההזדמנות לעזור לאחרים, להשפיע על חירותך האישית – האם הם מגבילים או מגדילים אותה?